

Κριτήριο Αξιολόγησης

Θεματική: Ανθρώπινα δικαιώματα

Κείμενο 1

Ψηφιακός ανθρωπισμός

Άρθρο των Χ. Τσίγκανου και Δ. Σπινέλλη, εφημερίδα Καθημερινή, 25/8/2019 (το κείμενο προσαρμόστηκε για τον σκοπό της αξιολόγησης).

Η ελληνική μυθολογία με τον μύθο του Προμηθέα και της Πανδώρας¹ μάς διδάσκει ότι η τεχνολογία δεν είναι ποτέ απαλλαγμένη από δυσμενείς συνέπειες. Μέχρι και σήμερα η φωτιά στοιχίζει τακτικά ανθρώπινες ζωές. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι βρισκόμαστε στο μέσο μιας βαθιάς κοινωνικής μεταμόρφωσης, με την επιστήμη των υπολογιστών να αποτελεί τον βασικό παράγοντα αλλαγής. Η ικανότητα αυτοματοποίησης των ανθρώπινων γνωστικών δραστηριοτήτων είναι μια επαναστατική πτυχή της πληροφορικής. Για πολλές εργασίες, οι μηχανές ξεπερνούν σε ταχύτητα, σε ακρίβεια, αλλά ακόμα και σε αφαιρετική ανάλυση², αυτό που οι άνθρωποι μπορούν να επιτύχουν.

Ενώ η ψηφιοποίηση των πάντων ανοίγει άνευ προηγουμένου ευκαιρίες, δημιουργεί επίσης σοβαρές ανησυχίες. Χαρακτηριστικά, ο εφευρέτης του Παγκόσμιου Ιστού Τιμ Μπέρνερς-Λι το εξέφρασε με τη θλιβερή δήλωσή του: «Το Σύστημα αποτυγχάνει». Οι απειλές εναντίον της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας του λόγου, η άνοδος ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η απώλεια της ιδιωτικής ζωής και η εξάπλωση της ψηφιακής επιτήρησης είναι μερικά μόνο ενδεικτικά παραδείγματα. Η συν-εξέλιξη³ τεχνολογίας και ανθρωπότητας, μέσα σε έναν καταγισμό δεδομένων, αλγορίθμων⁴ και υπολογιστικής ισχύος, διαταράσσει τον ίδιο τον ιστό της κοινωνίας επηρεάζοντας ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις, κοινωνικούς θεσμούς, οικονομίες και πολιτικές δομές.

Ας δούμε ένα απλό παράδειγμα από τον χώρο της μηχανικής μετάφρασης. Αν ζητήσουμε από τη μηχανή αυτόματης μετάφρασης *Google Translate* να μας μεταφράσει την αγγλική πρόταση «The doctor asked the nurse to take a blood sample» στα ελληνικά, θα πάρουμε: «Ο γιατρός ζήτησε από τη νοσοκόμα να πάρει δείγμα αίματος». Παρατηρήστε μια σημαντική λεπτομέρεια: ο αλγόριθμος υπέθεσε ότι η φράση αναφέρεται σε άνδρα γιατρό και γυναίκα νοσηλεύτρια. Αυτό οφείλεται στη διαρκή εκπαίδευση του αλγορίθμου με ζευγάρια κειμένων (ελληνικά – αγγλικά), όπου οι γιατροί είναι άνδρες και οι νοσοκόμες γυναίκες. Το πρόβλημα φαινομενικά μπορεί να μοιάζει αθώο. Όμως, αν οι προκαταλήψεις επικρατούν σε συστήματα

¹ **Πανδώρα**: οι θεοί της έδωσαν ως γαμήλιο δώρο ένα πιθάρι («το κουτί της Πανδώρας»), το οποίο περιείχε όλα τα δεινά και το οποίο άνοιξε, παρά την αντίθετη διαταγή του Δία. Συνέπεια της ενέργειάς της ήταν να ξεχυθούν τα δεινά αυτά στον κόσμο.

² **Αφαιρετική ανάλυση**: εδώ, η ανάλυση δεδομένων και ο συνδυασμός τους.

³ **Συν-εξέλιξη**: εξελίσσονται μαζί, ταυτόχρονα

⁴ **Αλγόριθμος**: σύνολο κανόνων που εφαρμόζονται για την επίλυση ενός προβλήματος.

αυτοματοποιημένης μετάφρασης, δημιουργείται η εύλογη ανησυχία ότι ανάλογες προκαταλήψεις μπορεί να υπάρχουν σε αυτόνομα οχήματα, αυτοματοποιημένα μοντέλα που χρησιμοποιούνται στην απονομή δικαιοσύνης και άλλες κρίσιμες εφαρμογές.

Αυτές οι πρακτικές δεν πρέπει να επικρατήσουν. Οφείλουμε να διαμορφώσουμε την τεχνολογία σύμφωνα με ανθρώπινες αξίες και ανάγκες, αντί να επιτρέπουμε στις τεχνολογίες να διαμορφώνουν τον άνθρωπο. Για τον σκοπό αυτό πρέπει να επιστρατεύσουμε κριτική σκέψη και διεπιστημονικότητα. Το καθήκον μας δεν είναι μόνο να περιορίσουμε τα μειονεκτήματα των τεχνολογιών, αλλά και να ενθαρρύνουμε όποια καινοτομία επικεντρώνεται στον άνθρωπο.

Τι μπορούμε, όμως, να κάνουμε; Αποτελεσματικοί κανονισμοί, κανόνες δεοντολογίας και νόμοι που εξασφαλίζουν δικαιοσύνη, ισότητα, λογοδοσία και διαφάνεια για συστήματα λογισμικού είναι σίγουρα ένα πρώτο βήμα. Αποφάσεις που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν ατομικά ή συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να συνεχίσουν να λαμβάνονται από ανθρώπους. Απαιτείται στα πανεπιστήμιά μας ένα όραμα για νέα προγράμματα σπουδών που να συγκεράζουν την πληροφορική με γνώσεις και αξίες από ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές. Η Φινλανδία και η Κίνα ήδη ενσωματώνουν σπουδές τεχνητής νοημοσύνης στο σχολείο. Η Ελλάδα, με το εξαιρετικό επιστημονικό προσωπικό και την πλούσια γραμματεία που διαθέτει, θα μπορούσε να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις.

Κείμενο 2

Η ελευθερία μας γίνεται ανελευθερία

Τη συνέντευξη που ακολουθεί (σε ελαφρώς διασκευασμένο απόσπασμα) την έδωσε ο φυσικός και καθηγητής Φιλοσοφίας Θεοφάνης Τάσης, με αφορμή το νέο του βιβλίο «Ψηφιακός ανθρωπισμός», στη δημοσιογράφο Τασούλα Επτακόλλη. Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Καθημερινή» στις 14 Ιανουαρίου 2020.

Η εποχή μας πώς αντιμετωπίζει τη φιλοσοφία;

Ενώ παλαιότερα οι άνθρωποι –και μιλώ πάντοτε για τη Δύση– προσπαθούσαν να κατακτήσουν την ελευθερία τους, να χειραφετηθούν απέναντι στη θρησκεία, στη μοναρχία ή στην ανδροκρατία (οι γυναίκες), σήμερα η ελευθερία δεν ορίζεται τόσο ως χειραφέτηση. Το ζητούμενο είναι πώς θα αντιμετωπίσουμε την πληθώρα των επιλογών μας. Γιατί λόγω της ψηφιοποίησης της ζωής μας, των θεσμών και των διαπροσωπικών μας σχέσεων, οι δυνατότητες που διαθέτουμε είναι ασύλληπτα πολλές. Στο κινητό μας μπορούμε να έχουμε τη μουσική όλης της ανθρωπότητας και όλες τις ταινίες που έχουν γυριστεί από καταβολής κινηματογράφου. Αυτό μας προκαλεί άγχος. Η ελευθερία μας εξελίσσεται σε ανελευθερία. Το ζήτημα είναι, λοιπόν, πώς θα τη διαχειριστούμε.

Υπάρχει απάντηση;

Δίνεται πάλι μέσω της τεχνολογίας. Αναθέτουμε σε αλγορίθμους να επιλέξουν για λογαριασμό μας. Το Spotify και το Netflix, για παράδειγμα, με βάση αυτά που μας αρέσουν, μας προτείνουν τι να ακούσουμε και να δούμε. Και μη βιαστεί να πει κανείς ότι τα μαντεύουν, γιατί θα βρεθώ στη

δυσάρεστη θέση να υπερασπιστώ τους αλγορίθμους. Ένας προγραμματιστής έχει χιλιάδες δεδομένα για καθέναν από εμάς –εμείς οι ίδιοι τα έχουμε δώσει. Ενώ τον προηγούμενο αιώνα ολοκληρωτικά καθεστώτα προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να συλλέξουν πληροφορίες για τους πολίτες, σήμερα τα ψηφιακά δεδομένα εκχωρούνται αβίαστα είτε συλλέγονται άκοπα, εν αγνοία των χρηστών. Αυτό που βιώνουμε είναι σχοινοβασία. Από τη μια πλευρά, βρίσκεται ο πειρασμός της ευκολίας, η ανάγκη να απαλλαγούμε από το βάρος των αμέτρητων επιλογών με ανώδυνο τρόπο, χωρίς να αφιερώσουμε πολύ χρόνο και ενέργεια. Και από την άλλη, ελλοχεύει ο κίνδυνος να χάσουμε την αυτονομία μας, βαθμιαία και ανεπαίσθητα.

Κείμενο 3

Ανθρώπων δικαιώματα

Είχανε, λέει, δικαιώματα,
ενώ μπρος και πίσω τους έσερναν οι αλυσίδες,
ήταν, λέει, λεύτεροι άνθρωποι,
ενώ φάνταζαν ως μαριονέτες
χειροπόδαρα δεμένες να κοιτάν
στον απέναντι τοίχο τις οθόνες των σκιών,
και χαμογελούσαν μες το βαρύ τους ψέμα,
ενώ έκλαιγε η ψυχή τους

Είχανε, λέει δικαιώματα
μες την μωρή τους πλάνη,
και γελούσαν πίσω απ' την κουρτίνα
οι παγκόσμιοι τύραννοι
με τις μαύρες κουκούλες
και την πρόβια ανθρωπού

Εμπρός, εμπρός λοιπόν, με τα χέρια ψηλά,
υποταχτείτε δεσμώτες,
στων ανθρώπων αδικαίωτα δικαιώματα,
χορέψτε, χορέψτε με τον ρυθμό του αλύτρωτου.

Οδυσσέας Νασιόπουλος

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α

A1. Ποιες λύσεις προτείνονται, σύμφωνα με τις δύο τελευταίες παραγράφους του κειμένου 1, για την αντιμετώπιση των κινδύνων και των προκαταλήψεων που προκύπτουν από την τεχνολογία και την ψηφιοποίηση; Να αποδώσετε συνοπτικά την απάντησή σας σε μία παράγραφο των 70 λέξεων.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Με βάση τις σχετικές αναφορές των κειμένων, να γράψετε στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις ακόλουθες περιόδους λόγου και δίπλα του τη λέξη **Σωστό**, αν το περιεχόμενό της είναι σωστό, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένο:

α. Οι συγγραφείς του Κειμένου 1 αντιλαμβάνονται αποκλειστικά ως κίνδυνο την τεχνολογία και την ψηφιοποίηση.

β. Η τεχνολογία ανέκαθεν επιφύλασσε δυσάρεστες συνέπειες για την ανθρωπότητα. (κείμενο 1)

γ. Για την αντιμετώπιση της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την τεχνολογία χρειάζεται η διαμόρφωση μιας τεχνολογίας με ανθρωπιστικά χαρακτηριστικά. (κείμενο 1)

δ. Σήμερα η ελευθερία του ανθρώπου προσδιορίζεται ως διαδικασία ανεξαρτητοποίησης, όπως και παλαιότερα. (κείμενο 2)

ε. Ο άνθρωπος προσφέρει ακουσίως τα προσωπικά του δεδομένα. (κείμενο 2)

Μονάδες 10

B2. α) Οι συγγραφείς του κειμένου 1 στην τέταρτη παράγραφο («*Αυτές οι πρακτικές ... επικεντρώνεται στον άνθρωπο.*») υποστηρίζουν την αναγκαιότητα, να μην επικρατήσουν οι πρακτικές καταστρατήγησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων λόγω της ψηφιοποίησης και της τεχνολογίας. Με ποιες δύο διαφορετικές γλωσσικές επιλογές υποστηρίζεται η αναγκαιότητα της θέσης τους; (μονάδες 6)

β) Ο συνεντευξιαζόμενος του κειμένου 2 στη δεύτερη παράγραφο προβαίνει στη χρήση ενός παραδείγματος. Ποια πρόθεση εξυπηρετείται με τη χρήση αυτού του μέσου; (μονάδες 9)

Μονάδες 15

B3. Ποια είναι η άποψη των συγγραφέων του κειμένου 1 για τους αλγορίθμους σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο και ποια η θέση του συνεντευξιαζόμενου στο τέλος της δεύτερης απάντησής τους; Συμφωνούν μεταξύ τους ή διαφωνούν; Να αναπτύξετε τις σκέψεις σας σε μια παράγραφο των 50-60 λέξεων.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Πώς εκλαμβάνει το ποιητικό υποκείμενο την αντίθεση πλάνης και συνειδητοποίησης όσον αφορά την αντίληψη των ανθρώπων για τα δικαιώματά τους και τις ελευθερίες τους; Στηρίξτε την απάντησή σας σε τρεις κειμενικούς δείκτες. Πόσο σημαντικό είναι για εσάς να διαφυλάσσονται στο ακέραιο τα ανθρώπινα δικαιώματα; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Δ1. Ο Δήμος σας διοργανώνει εκδήλωση με θέμα «Διαφυλάττουμε τα δικαιώματά μας έναντι των αλγορίθμων» και καλείστε ως ευαισθητοποιημένος/-η πολίτης να εκφωνήσετε λόγο (350-400 λέξεις), αναφερόμενος/-η:

α) στα ανθρώπινα δικαιώματα που απειλούνται από την τεχνολογία και την ψηφιοποίηση των πάντων

β) καθώς και στις ενέργειες που πρέπει να γίνουν, ώστε να προφυλαχτούν τα δικαιώματα του σύγχρονου πολίτη από τον τρόπο που λειτουργεί η ψηφιακότητα.

Να αξιοποιήσετε παραγωγικά τις ιδέες των κειμένων αναφοράς 1 και 2 και τις προσωπικές σας εμπειρίες και γνώσεις.

Μονάδες 30